

סוביידיצה

דאגה מובנת כשלעצמה ואיש לא יציע למנוע את מעצבי דעת הקהל מלעשות את שליחותם ולהקיע תופעות שליליות הפשות בחברתנו.

אך בכך נוצרת גם אווירה המקשה על בית-המישפט לעשות את מלאכתו: לעשות דין וצדק עם הנאשם (ההדגשות שלי - ח.ש.) חוזרים על הכלל שאדם בחזקת זכאי עד שתוכח אשמתו בהליך מישפטי תקין, אך גם הכלל המקודש הזה עלול להפוך נוסחה שגורה חסרת תוכן. היום אין אני מוכן לומר (כפי שאמרתי פעם) שלעולם אין סכנה זו אורבת לשופט, שמיקצועו ומאור מנתו במלאכת השפיטה. ואני מלא חרדה. (ההדגשות שלי - ח.ש.) סבור אני שאם רצוננו לשפיטה הראויה לשמה, עלינו לשפוט, לקולה או לחומרה, את המיקרה שלפנינו לפי נסיבותיו. זה ותו לא. שיקולים שמחוץ או מעבר למיקרה, רצוי להיזהר מהם. הם עלולים להביא לידי יצירת שעירים לעזאזל, ומכך לא עצמא לנו שום תועלת מוסרית, ציבורית או חינוכית."

בדבריו אלה חזר בו כבוד השופט ויתקון מדברים שהשמיע בבג"צ 14/51 היועץ המישפטי נגד עורך "דבר", אשר הואשם על פי סעיף 4 לפקודת בזיון בית-המשפט (שרעינותה זהה בעיקרו לסעיף 41 לחוק בתי-המשפט, תשי"ז - 1957) על כך שפרסם ידיעה בקשר למשפט שהיה תלוי ועומד בבית-המשפט המחוזי ב"חיפה.

בפד"ר (2) עמ' 1029 אמר כבוד השופט ויתקון: "שופט חזקה עליו שלא יהא נתון להשפעות חיצוניות ושלא יהא רגיש לכל רוח הנושבת בדעת-הקהל, כש-המישפט מעורר עניין ציבורי". ובעמ' 1032 אומר השופט: "המאמר, שאנו עוסקים בו, לא הכיל דברי איום או הסתה. השופט הישראלי אינו נתון להיפגע בחופש שיקולו על-ידי מאמר כזה. אל לנו למעט את דמותו ולפרשו עליו חסות שאינו זקוק לה. עניין המישפט במדינתנו אינו עומד על בסיס רוע, עד כדי שאמאר יכול לערער אותו."

מדברים נחרצים אלה של ראשית שנות החמישים, חזר בו השופט ויתקון בשלהי שנות השבעים. דומה עליו, בכל הכבוד הראוי, כי גורם נכבד לחזרה זו של כבוד השופט ויתקון מדעתו, כי אין פירסום מאמר משיע על שופט מיקצועי, נבע מתוך הכרת העובדה כי גבר כוחה של העיתונות, משודרת ומודפסת כאחת, ועתה אפשר גם אפשר, בימינו אנו, להשפיע, באמצעות כלו, התיקשות גם על שופט מיקצועי. ויודעים אנו כי ברוב מה רב כוחה של כתבה, המשודרת בטלוויזיה, בדיו ואפילו בעיתונות, שעה שעוסקת היא בתחקיר חושפני. ומה לנו ראייה טובה יותר לעליית כוחה של העיתונות, מאשר הפלתו של נשיא ארצות-הברית בידי עיתון? הלא היא פרשת ווטרגייט הידועה.

לדבריו של כבוד השופט ויתקון בעניין סיבוגי שנמ"ס, כאמור, בשלהי שנות השבעים, מצטרפים גם שני חבריו לשפיטה, כבוד השופטים העליונים, שלמה אשר ודוד בכור. ואומר השופט אשר (בעמ' 834 לפסק-הדין): "אני מסכים לתבואה שאליה הגיע חברי הנכבד השופט ויתקון ואני מצטרף ללא הסתייגות לדבריו המאלפים בעניין הסיכון שביצירת דעת-קהל עוינת ו-אווירה על-ינין' נגד נאשמים שדנים טרם נחרץ על-ידי בית-המשפט. אין זה חשוב מיהם העוסקים בכך - דוברים או מדלפים, במהלך הכניסה מיסטרית, עיי תונאים זרזים או אפילו חברי-הכנסת העורכים הקירות פרטיות משלהם - כולם כאחד מהנכבדים לזכות ה-אלמנטרית של נאשם, למישפט הוגן בפני בית-המשפט מסומך. הכל מודים שבמישטר דמוקרטי נחשב אדם כחאפמפע על עוד לא הורשע כדון, אבל אצל רבים, ובתוכם לפעמים גם מעצבי דעת-הקהל, אין זאת, אלא הצהרה בעלמא שאין נוהגים על-פיה."

השופט דוד בכור מהרה-מחויק אחרים ומציין (בעמ' 835 לפסק-הדין) כי: "אני שותף לדאגה שהביא חברי הנכבד בסיסקה הראשונה של פסק (בעניין הש-עת פירסומים על הליך התלוי ועומד בבית-המשפט - ח.ש.) וכשופט, שעל לפני ימים מעטים ישב בדיון בער-כאה ראשונה, קרה לו שהיה עליו להזהיר את עצמי שלא להיות מושפע מהיסטריות שמתפשטות לפעמים בצורה מדאיגה מעל ומעבר לכל צורך סביר. אנו חיים במדינה קטנה וקורה שדברים, אשר במדינות גדולות היו נראים כאירועים מקומיים, מקבלים אצלנו גודלם של אירוע לאומי או סנסציוני שחלק זה או אחר של כלי התיקשות אינו נרתע מלנפחו."

טיבו של עיתון שמבשש הוא להיות מופלרי. מבחינה מילולית, פופולריות הינה עממיות והפשטת רעיון עד כי יובן על-ידי הרבים, אולם אפשר שפופולריות תגיע לכדי דרגת זוללת גרידא ואז מאבד הכלי את התוכן השמור בו. ידוע הלחץ שבו מצוי עיתון יומי הנאלץ להלחם עם הזמן במטרה להוציא את חדשותיו לאור ומחר ככל האפשר. שונים הם מני הדברים שבו עור, ששבו לו לפני, וגם אם אין עיתות הכותבים בידיהם, הגינות חייבת להיות בידיהם, שאם לא כן שוב לא יהא העיתון שחם כותבים בו, עממי, פשוט ונוח להבנה, אלא סתם עיתון זול. מבין אני שלא לכך שואף "העולם הזה" להגיע.

הכל מודים שבמישטר דמוקרטי נחשב אדם כחף משיע כל עוד לא הורשע בדין, אבל אצל רבים, ובתוכם גם לפעמים, מעצבי דעת הקהל, אין זאת אלא הצהרה בעלמא. שאין נוהגים על-פיה."

(השופט אשר בע"פ 325/76, אלברט סיבוגי נגד מדינת-ישראל)

מתחת לציור האריה השואג, הנדפס ב"העולם הזה" מדי שבוע, מופיע הכיתוב, "בלי מורא, בלי משוא פנים" - המסמל, לדעת המערכת, את מילחמתה בשחיתות, במגמתיות ובהעדפת אינטרס אחד על משנהו, ללא כל צדק, דומה, כי בגליון "העולם הזה" (2171) שבו נדרש העיתון לנושא בג"צ אדמות אל-לגיה, מעל העיתון בעיקרון המשמש נר לרגליו, שלפני תוצג האמת לאמי-תה בלא כל מורא ובלי כל משוא פנים, גם אם אין הדיעה נוחה לכותבה ואינה לרוחו כלל ועיקר.

הקורא את התייחסות העיתון לעניין בג"צ אדמות אל-לגיה אמור להגיע למסקנה, כי אין בפירסום עיי תונאי כדי להשפיע על שופט מיקצועי, וכי על כן אין למנוע ויכוח ציבורי על עניינים שהם בחינת "סוביידיצה". עוד עולה מהכתוב, כי אין כל קשר בין הדיון שביקשו המערך ו-ליקיים בכנסת בעניין בג"צ אדמות אל-לגיה, שהרי - לדעת העיתון - מהרגע שבו ביטל העותר הבדואי, אבו-קרן, את עתירתו בפני בית-המישפט העליון, ב-28 בפברואר, אין כל הליך מישפטי שלא פט תיטיס, ולכן אין מדובר בהליך תלוי ועומד המונע דיון חוצה לבית-המשפט.

כמרכן מצויין בכתבה זו, כי גם אם מדובר בהליך תלוי ועומד, אין הדבר מונע את הכנסת מלדון בו מבחינת היבטיו הציבוריים (להבדיל מאותם המישפטים שבהם דן בית-המישפט) וכך החליטה גם ועדת-הכניסה. הנחות אלה ואחרות מהוות בסיס לקביעה, שלא היה מקום למנוע דיון לגופו בעניין בג"צ אל-לגיה וכלשונו הכתבה: "אז את ידע שמיר (התפקידו כיו"ר הכנסת - ח.ש.), או לפחות היה צריך לדעת. שמיר יודע, כי כאשר נתן יד לקשר ההשתקה שיצרו תמיר את זמרו, הוא פעם במעמד של הכנסת." עם הנחות אלה ואחרות הרעומות מעלה, מבקש אני להתמודד אחת לאחת, אם לא מבחינת צידקתן, הרי מבחינת אמיתותן בלבד.

המילים "סוביידיצה" שמשמעותן בלטינית, "התחלש" או "החלש" באו לגלם בתוכן את הרעיון, כי נושא המצוי בדיון מישפטי אין לעסוק בו מחוץ לבית-המשפט, מאחר שכל עיסוק כזה בראש חוצות עלול להשפיע על השופטים ולמנוע דיון נכון והוגן בבית-המשפט. הרעיון מצא את ביטויו בספר החוקים הישראלי, בחוק בתי-המשפט, תשי"ז-1957, אשר סעיף 41 בו קובע דברים בזה הלשון:

(א) לא יפרסם אדם דבר על עניין התלוי ועומד בבית-המשפט, אם יש בפירסום כדי להשפיע על מהלך המישפט או תוצאתו; ואולם אין איסור זה חל על פירסום ידיעה בתום לב על דבר שנאמר או שאירע בישיבה פומבית של בית-המשפט.

(ב) העובר על הוראות סעיף זה, דינו - מאסר שנה אחת או קנס אלפיים לירות. וכוחים רבים נתקיימו סביב נוסחו של סעיף 41 הנ"ל. היו שטענו, כי אין בפירסום ידיעה בדבר עניין תלוי ועומד, כדי להשפיע על שופט מיקצועי, כדעת השופט העליון, חיים כהן, המובאת בכתבתו הנדונה של "העולם הזה", ועל כן אין למנוע ויכוח ציבורי על עניינים שהם בגדר "סוביידיצה". אולם דעתו של כבוד השופט חיים כהן, לא היתה בחינת מייצגת את דעת הכלל, והיו וקיימות דיעות הנוגדות דיעה זו. השופט העליון, ד"ר אלפרד ויתקון, סבר, דווקא, כי עיתון המפרסם ידיעה בדבר הליך התלוי ועומד בבית-המשפט עשוי גם עשוי להשפיע על שופט מיקצועי בפירסום כגון דא.

"העולם הזה" חסך מעצמו ומקוראיו מידע זה, והסתפק בהבאת דעתו של כבוד השופט חיים כהן ה-מהווה "תנא דמסייע" לכל התומך בדיון ציבורי, גם שעה שתלוי ועומד לדיון עניין בבית-המשפט, אולם מידת הגינות והיושר העיתונאי מחייבת להביא גם את הדיעה הממוכה והקרי ידוע לכל ברי-יב, כי הצאי אמת גרועים מן השופט כלשונו הפיתגוס העממי. לא מקור בלת עלי הטענה, כי "העולם הזה" לא ידע גישה הפריכה ונוגדת זו, שהרי מי ששופט את חברו באמות מידה מחמירות וכובד (בענייניו של יו"ר הכנסת, יצחק שמיר) כי על פלוני לדעת מידע מסויים, אם לא ידעו בפועל ממש - הייב החמיר גם עם עצמו. וכלשונו הוא, חייב הוא לדעת (אם לא ידע מחמת בורות גרידא) כי קיימת דיעה נוגדת את זו שלו.

למען אותם קוראים שנמנעה מהם האפשרות מלש-פוט שימט הוגן ואובייקטיבי מחמת מידע לקוי וחסר, מבקש אני להביא את דבריו של כבוד השופט העליון, ד"ר אלפרד ויתקון, אשר אמר בע"פ 325/76 סיבוגי נגד מדינת ישראל (שנושאו אינו לענייניו) בפד"ר (2) עמ' 928 דברים בזה הלשון: "מוטב להקדים ולומר מיד כי זהו אחד מן המישפטים שהשעירו, בשעתו, את דעת הקהל. כלי התיקשות עקבו אחריו ואף מעל במת הכנסת נשמעו חיינו, הציבור ראה בפרשה זו סימן לסיג-נון חדש באורה היינו, סיגנון האלימות והתהדה. ה-

רה מקורות שבהם ימצאו תימוכין לרעיון, כי יש גם יש השפעה על בית-המישפט בפירסום מידע על הליך התלוי ועומד בפני בית-המשפט והמעוניינים ימצאו מבוקשם בע"פ 126/62 אריה דיסנצ'יק ושאל הוגן נגד היועץ המישפטי לממשלה י"ז (1) מד"י עמ' 169; בג"צ 381/66 היועץ המישפטי לממשלה נגד המועצה לבני-קורת סרטים ומחזות, (4) פד"י עמ' 757; "הפרק" לייט" כרך י"ב, בזיון בית-המישפט מאת אוריאל גורני עמ' 319; וראה דיעות נוגדות: "הפרקליט" כרך כ"ג "השפעה חיצונית על השופט בישראל" מאת יהודה סביר עמ' 461; ע.פ. 152/51 טריפוס נגד היועץ המישפטי לממשלה, פ"ע 258, 267; אמנון רובינשטיין, "ה-מישפט הקונסטיטוציוני של מדינת ישראל", הוצאת שוקן תשל"ד, עמ' 222-227.

מכאן מבקש אני להגיע לטיעונו השני של העיתון, כי לא היה כלל הליך מישפטי תלוי ועומד בפני בית-המשפט העליון, שכן, העותר ביטל את עתירתו, כדברי העיתון ב-28 בפברואר, הדברים מתוהים. הרי יודע, כי אין הרשות השופטת בגדר של רשות מחוקקת או מבצעת בישראל, ושעה שמשמיעה היא את קולה, עושה היא זאת במהלכו של מישפט המתברר לפניה. כיצד, אם כן, נפגו שופטי בית-המישפט העליון בממילא שלת ישראל על הפרת צו בית-המישפט העליון? כלום עשו זאת באמצעות דובר בתי-המישפט? במינשר לעיי תונות? או במאמר סתם?

על כורחך חייב אתה לומר, כי עשו זאת אגב דיון מישפטי, וזאת שעה שחידש העותר סלמאן אבו-קרן את עתירתו לבית-המישפט העליון כשכתבו בבית-מישפט פט גבוה לצדק ואגב כך, במהלך הדיון בעתירה לצו על תנאי אכס פרטה, נזופה המדינה. אם כך הם הדברים רים (וכך אומנם הם), הרי לפנינו דיון מישפטי והליך תלוי ועומד, שכן, גם אם אין הצו ניתן אכס פרטה, קרי במעמד צד אחד, אלא במעמד שני הצדדים, הרי עד להחלטה סופית בדבר בטלותו של הצו או הפיכתו צו החלטי, עדיין קיים הליך תלוי ועומד שלגביו בוודאי ובוודאי חל עיקרון ה"סוביידיצה" - לדעת אותם שופטים ומלומדים שמע, "העולם הזה" את דעתם מ-קוראיו!

ומכאן לטיעון השלישי והאחרון של "העולם הזה", כי יו"ר הכנסת ידע או היה עליו לדעת, כי אין כלל הליך תלוי ועומד בפני בג"צ, שהרי בג"צ בוטל (טיעון שהוכח כאמור כבלתי נכון) וכן שאין למנוע דיון בכנסת בהיבטים הציבוריים של עניין התלוי ועומד בבית-מישפט, להבדיל מהיבטיו המישפטיים לנופם.

אומנם נכון הוא, כי אין כל חוק המונע את הכנסת מלדון בעניין התלוי ועומד בבית-המשפט, אולם הנחות בעניין זה מצויות בתקנון הכנסת המנחה את הכנסת בפעולתה. תקנון הכנסת (המהדורה שביעית טבת תשל"ח - ינואר 1978) קובע בפרק החמישי העוסק בהצעות לסדר היום של חברי-הכנסת, כי הצעות אלה טעונות אישור יו"ר הכנסת. וכה אומר סעיף 71 לתקנון ה-כנסת:

(א) הצעה לסדר היום טעונה אישור יושב-ראש הכנסת והוא רשאי שלא לאשר אותה, אם בתוכנה או בניסוחה נכלל המישפט: עניין מסויים התלוי ועומד להכרעה בבית-המשפט.

מכאן שרשאי גם רשאי יו"ר הכנסת להשתמש בסמכויות ולפסול הצעה לסדר היום, ואפילו בצורה שרירותית (ואיני מעוניין לבדוק כלום היתה שרירות בהחלטת דין אם לאו) כל העניין תלוי ועומד להכרעה בבית-המשפט. אין כל סייג לסמכות זו של יו"ר הכנסת. וכמו להוסיף על כך, הרי בחלק העוסק בענייני נוהל (בעמ' 59 לתקנון) נאמר לגבי עניין שדיון בבית-מישפט פט (סוביידיצה) על פי החלטת ועדת הכנסת מיום כ"ג אדר תשי"ג - 10.3.1953 כי:

"התערבות במהלך של מישפט המתנהל בבית-מישפט, על-ידי פנייה ישר לבית-המישפט או על-ידי העלאת פרטי המישפט מעל במת הכנסת, כל עוד לא ניתן פסק (המשך בעמוד 22)